

**Igaunijas un Ziemeļvalstu
pieredze bezmaksas
augstākās izglītības
ieviešanā**

Arkādijs Zvaigzne
Dynamic University

- Reģiona valstu pieredze bezmaksas augstākās izglītības ieviešanā
- Igaunijas pieredze bezmaksas augstākās izglītības ieviešanā
- Rekomendācijas

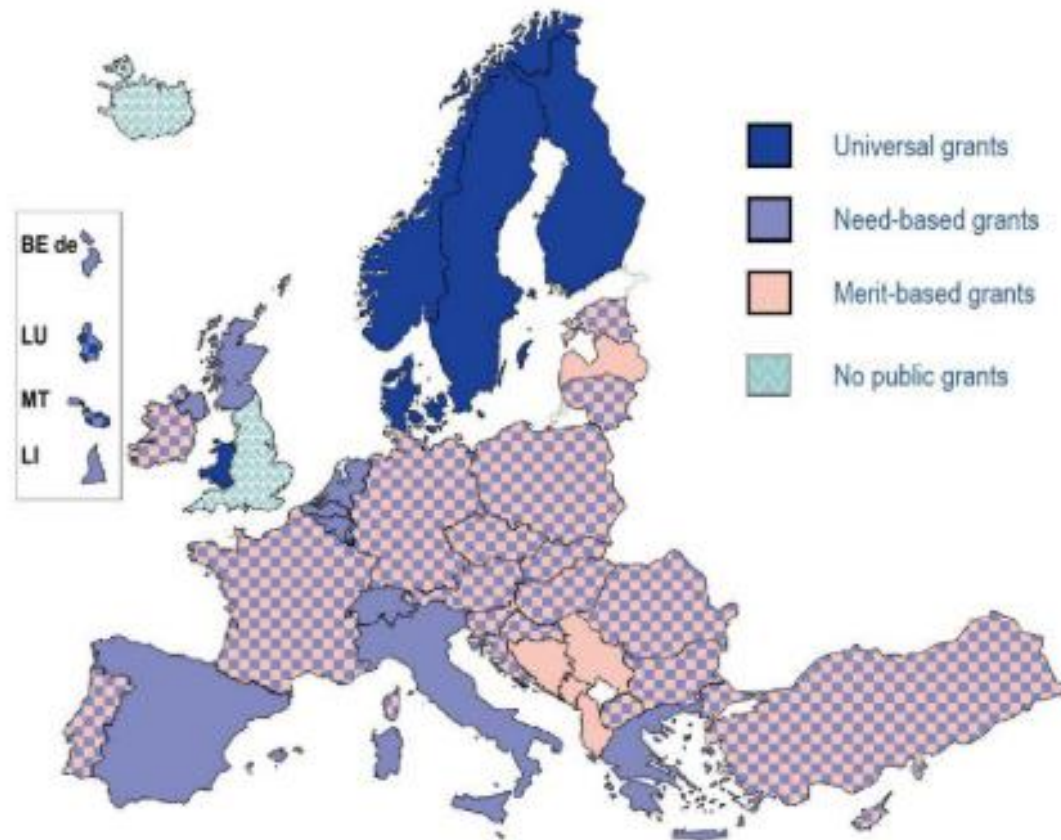
Reģiona valstu pieredze bezmaksas augstākās izglītības ieviešanā

Studiju maksas atbilstoši studiju veidam

- ✦ Dānija, Norvēģija, Somija un Zviedrija visiem pilna laika studējošajiem no ES vai EEZ valstīm nodrošina bezmaksas augstāko izglītību
 - Igaunija nodrošina bezmaksas studijas tikai igauņu valodā studējošajiem
- ✦ Tikai Norvēģija nepiemēro studiju maksas nepilna laika studējošajiem
 - Nepilna laika studējošajiem Dānija un Zviedrija piemēro studiju maksu
 - Igaunija un Somija nepiemēro studiju maksu nepilna laika studējošajiem, ja studē valsts valodā

- Visas ziemeļvalstis nodrošina plaši pieejamo finansiālo atbalstu
- Igaunija nodrošina mērķētu finansiālo atbalstu gan pēc akadēmiskajiem, gan sociālajiem kritērijiem
- Latvija ir viena no retajām valstīm Eiropā, kas nenodrošina atbalstu studējošajiem pēc sociālajiem kritērijiem

11. attēls: Studējošajiem pieejamie finansiālā atbalsta mehānismu veidi Eiropas valstīs
(Avots: (European Commission/EACEA/Eurydice, 2020))

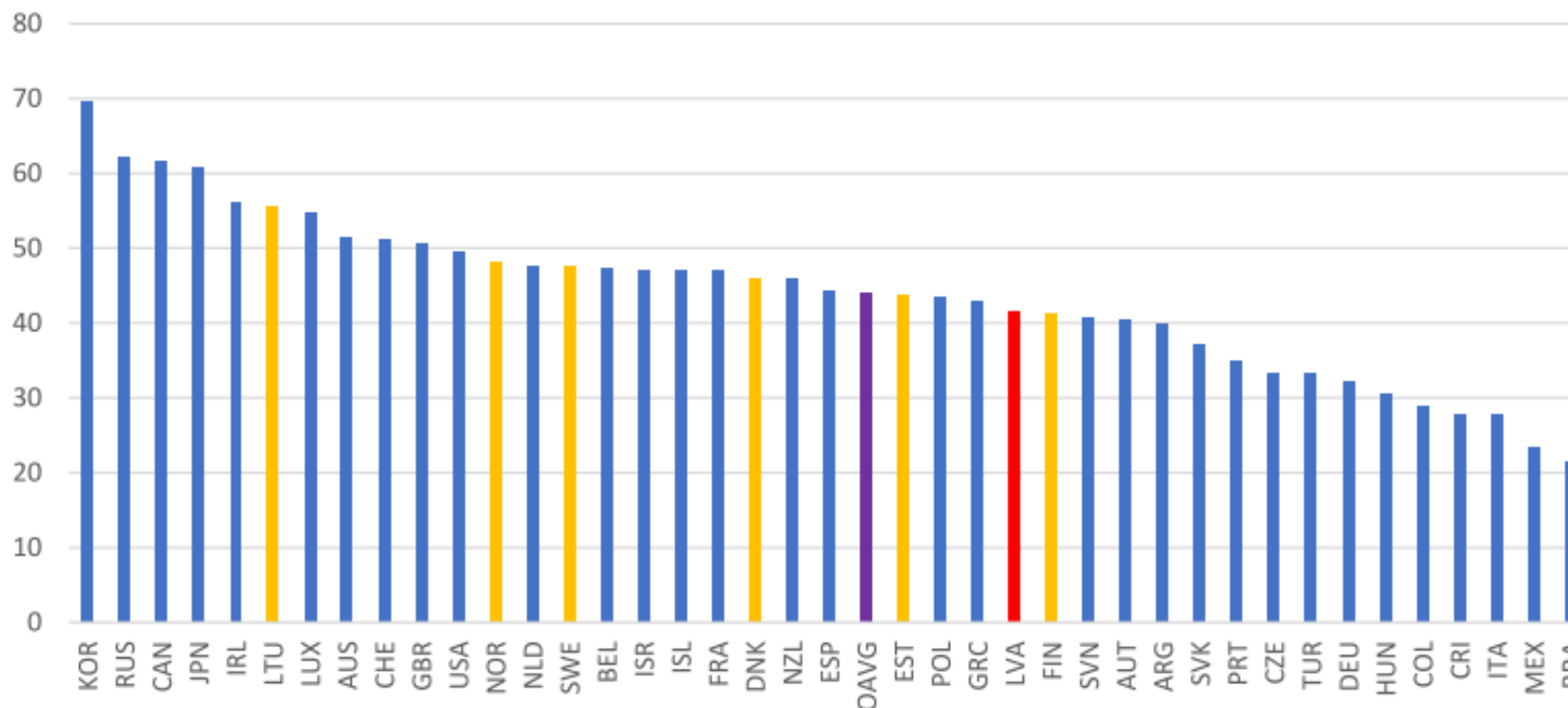

- ❖ Ziemeļvalstīs vismaz 50% pilna laika pamatstudijās studējošo saņēma finansiālo atbalstu
 - Igaunijā tikai 25% saņēma atbalstu
 - Savukārt Zviedrijā un Dānijā vairāk nekā 75% saņēma atbalstu
- ❖ Vidējais atbalsta apmērs ir virs 3000 EUR gadā
 - Lielākais ir Dānijā, kur saņem virs 5000 EUR
 - Zemākais Igaunijā, kur saņem no 100 līdz 1000 EUR
- ❖ Tāpat arī Igaunija ir vienīgā valsts, kas nodrošina atbalstu studējošo vecākiem nodokļu atlaižu veidā

- ✦ Visās valstīs pieejama iespēja iegūt valsts galvotu aizdevumu
 - Norvēģijā un Zviedrijā vairāk par 50% no studējošajiem ņem aizdevumu
 - Dānijā un Somijā 15-49.9% no studējošajiem ņem aizdevumu
 - Igaunijā <15% no studējošajiem ņem aizdevumu

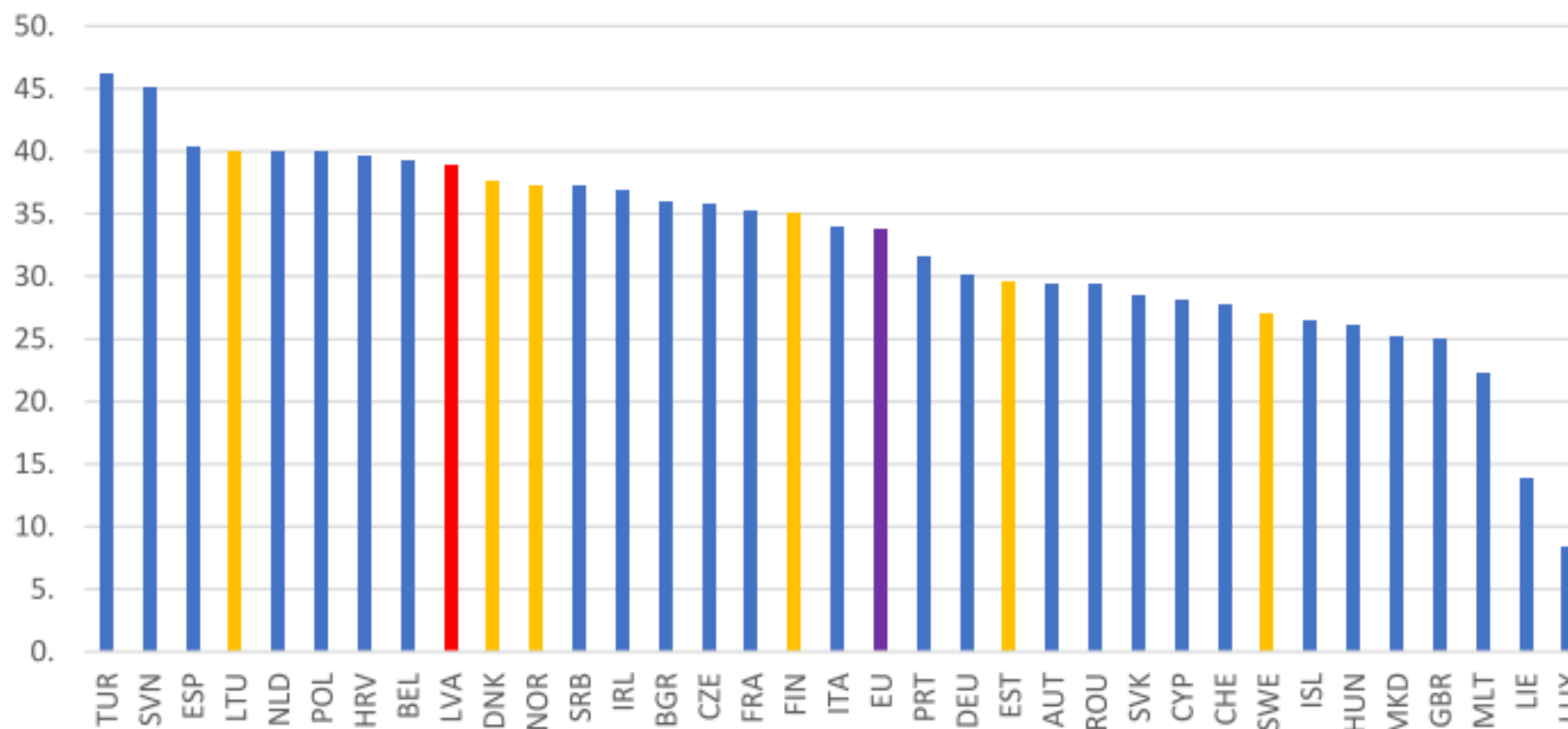
ledzīvotāju īpatsvars ar augstāko izglītību

1. attēls: ledzīvotāju īpatsvars ar augstāko izglītību OECD valstīs 25-34 gadu vecumā
2018. gadā
(Avots: OECD (2020))

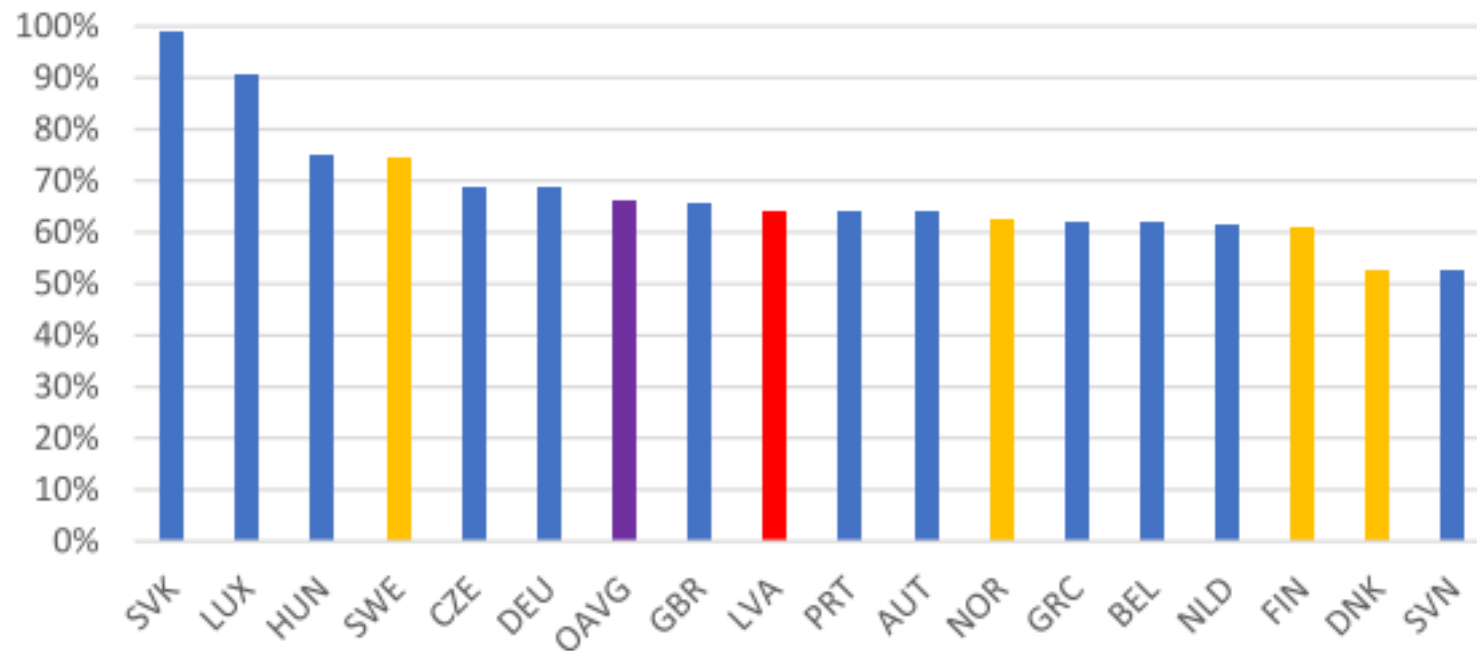

Studējošo īpatsvars no attiecīgā vecuma iedzīvotāju skaita

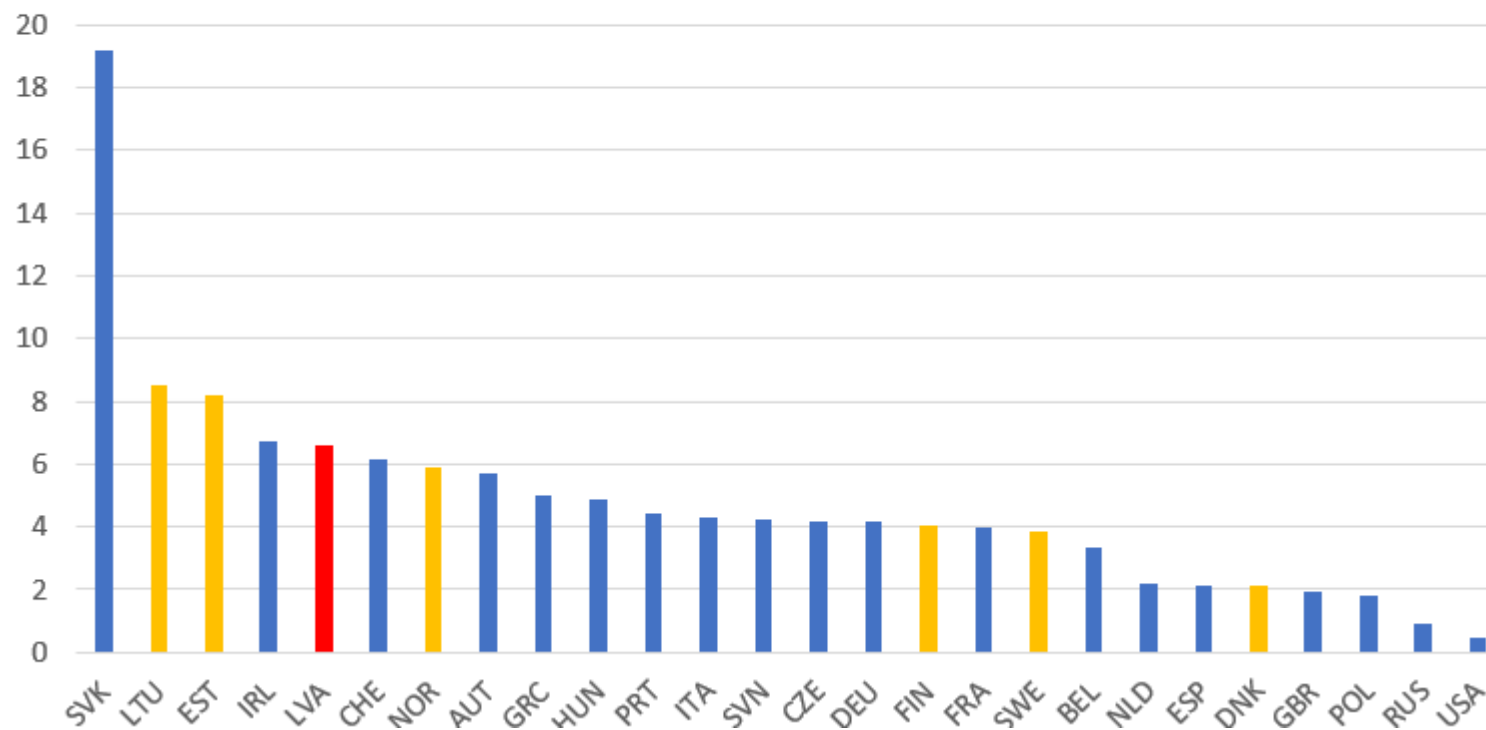
2. attēls: Studējošo īpatsvars no iedzīvotāju skaita 20-24 gadu vecumā 2018. gadā
(Avots: Eurostat (2020))

3. attēls: Studējošo atbirums Eiropas OECD valstīs 2015. gadā
(Avots: OECD (2020))

8. attēls: Reflektantu īpatsvars, kuri dodas studēt uz ārzemēm Eiropas OECD valstīs un ASV, %
(Avots: OECD (2020))

Igaunijas pieredze

- ✦ 2012. gadā lēma virzīties uz bezmaksas augstāko izglītību. Tās mērķi bija
 - Veicināt studēšanu dabaszinātnēs un eksaktajās zinātnēs
 - Mazināt atbirumu
- ✦ 2013. gadā stājās spēkā jaunais Universitāšu likums, kas ieviesa bezmaksas augstāko izglītību ar mērķi veicināt kvalitāti un pieejamību
 - Likums arī ieviesa studējošo atbalstu pēc sociālajiem kritērijiem
- ✦ 2014. gadā ieviesa īpašas stipendijas studijām STEM jomās
- ✦ Jaunajā sistēmā pašas augstskolas lemj par to, kurās jomās un cik daudz studiju vietas tiek izveidotas. Valsts uzrauga kvalitātes kritēriju (absolventu skaits, specifisko jomu absolventi, akreditācijas rezultāti) izpildi

- Samazinājās atbirums
- Studējošo īpatsvars 18-24 gadu vecumā faktiski nemainīgs
- Palielinājās personu skaits, kuras atkārtoti uzsāk studijas 40+ gadu vecumā
- Nav bijusi spējīga nodrošināt absolventu pieaugumu tajās jomās, kurās akūti trūka absolventu
 - Igaunijas valsts kontrole secinājusi, ka nevēlēšanās studēt šajās jomās bijusi zema atalgojuma dēļ
- Problēma ir arī ar augstskolu sniegumu finansējuma komponenti, jo kopējā aploksne ir nemainīga:
 - Attiecīgi augstskolas iegūst vairāk nevis tad, ja darbojas labāk, bet gan tad, ja darbojas labāk par citām
- Kopumā arī sistēmas finansējums ir nestabils, jo ir atkarīgs no politiskās dienaskārtības

Ieguvumi no bezmaksas augstākās izglītības

- Sniedz iespēju vadīt reflektantu plūsmas un virzīt tos uz valstij nepieciešamām jomām
- Veicina augstākās izglītības pieejamību
- Salīdzinoši viegli administrējama

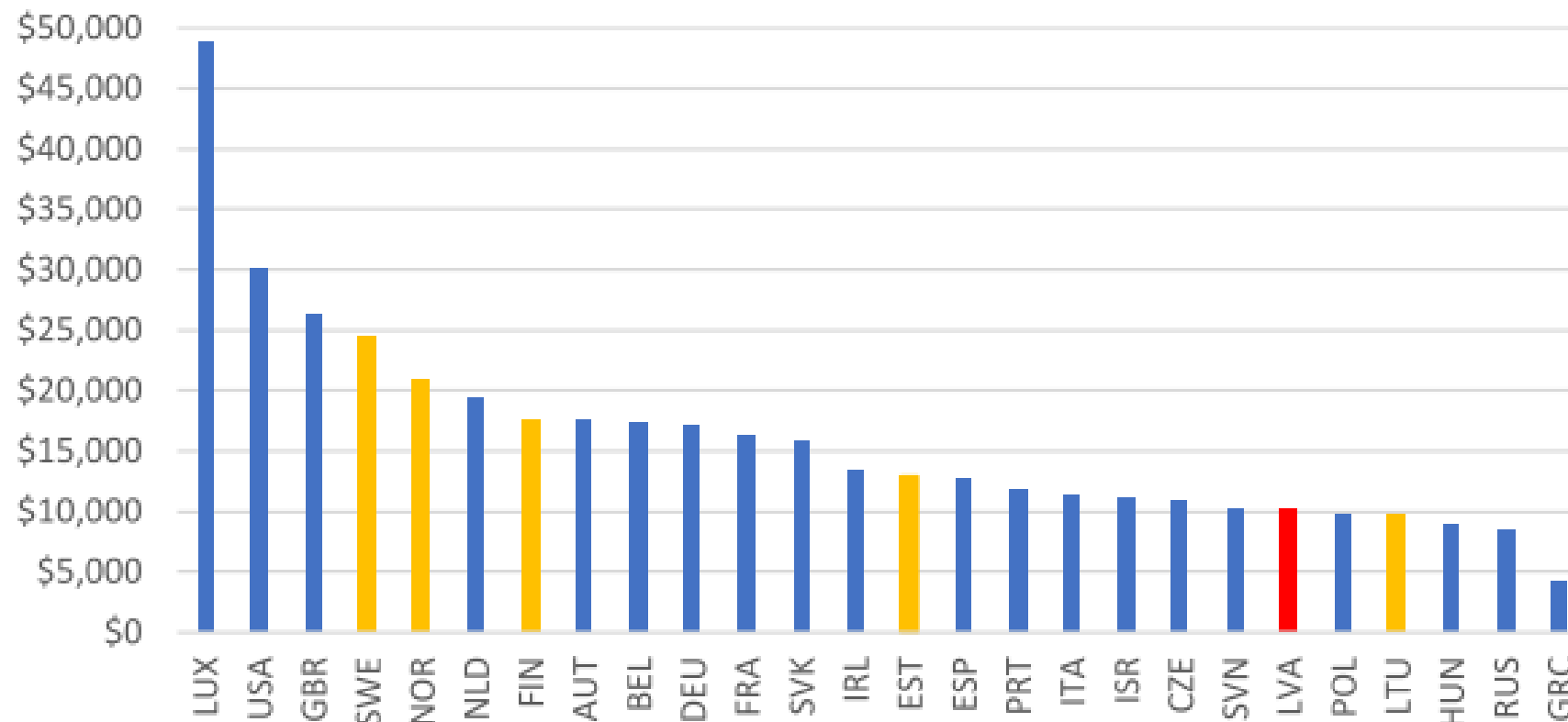
2. tabula: **Publiskie un privātie ieguvumi no augstākās izglītības**
(Avots: Pasaules banka (2014))

IEGUVUMI NO AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS	PRIVĀTIE	PUBLISKIE
1	2	3
Ekonomiskie	Lielāki ienākumi	Lielāka nacionālā produktivitāte un attīstības līmenis
	Nodarbinātība	Mazāka nepieciešamība pēc valsts atbalsta
	Lielāki uzkrājumi	Patēriņa pieaugums
	Uzlaboti darba apstākļi	Pieaug iespējamība kļūt par zināšanu ekonomiku
	Personīga un profesionāla mobilitāte	
Sociālie	Uzlabota dzīves kvalitāte	Valsts stiprināšana un līderības attīstība
	Labākas lēmumu pieņemšanas spējas	Demokrātijas stiprināšana
	Uzlabots personīgais statuss	Sociālā mobilitāte
	Lielākas izglītības iespējas	Ciešāka sociālā saliedētība un zemāks noziedzības līmenis
	Veselīgāks dzīvesveids un lielāks dzīves ilgums	Uzlabota veselība
		Uzlaboti citi izglītības līmeņi

- Nepieciešams būtisks un stabils valsts finansējums
- Nav lētākais veids, kā veicināt augstākās izglītības pieejamību
 - Anglija atteicās no bezmaksas augstākās izglītības un ieviesa kreditēšanu, tādā veidā veicinot pieejamību
 - Kopumā mērķis ir veicināt to, ka studijas uzsāk tie, kuri citādi to nebūtu varējuši atļauties
 - Labs piemērs ir Itālija, kur mazāk turīgiem studentiem valsts sedz studiju maksu
- Ja ir nepietiekams finansējums, tad var veicināt nevienlīdzību un graut kvalitāti
 - Ierobežots vietu skaits, uz kurām tiek tikai izredzētie
 - Nepietiekams finansējums uz studējošo, ko iestādes nevar papildināt caur studiju maksām

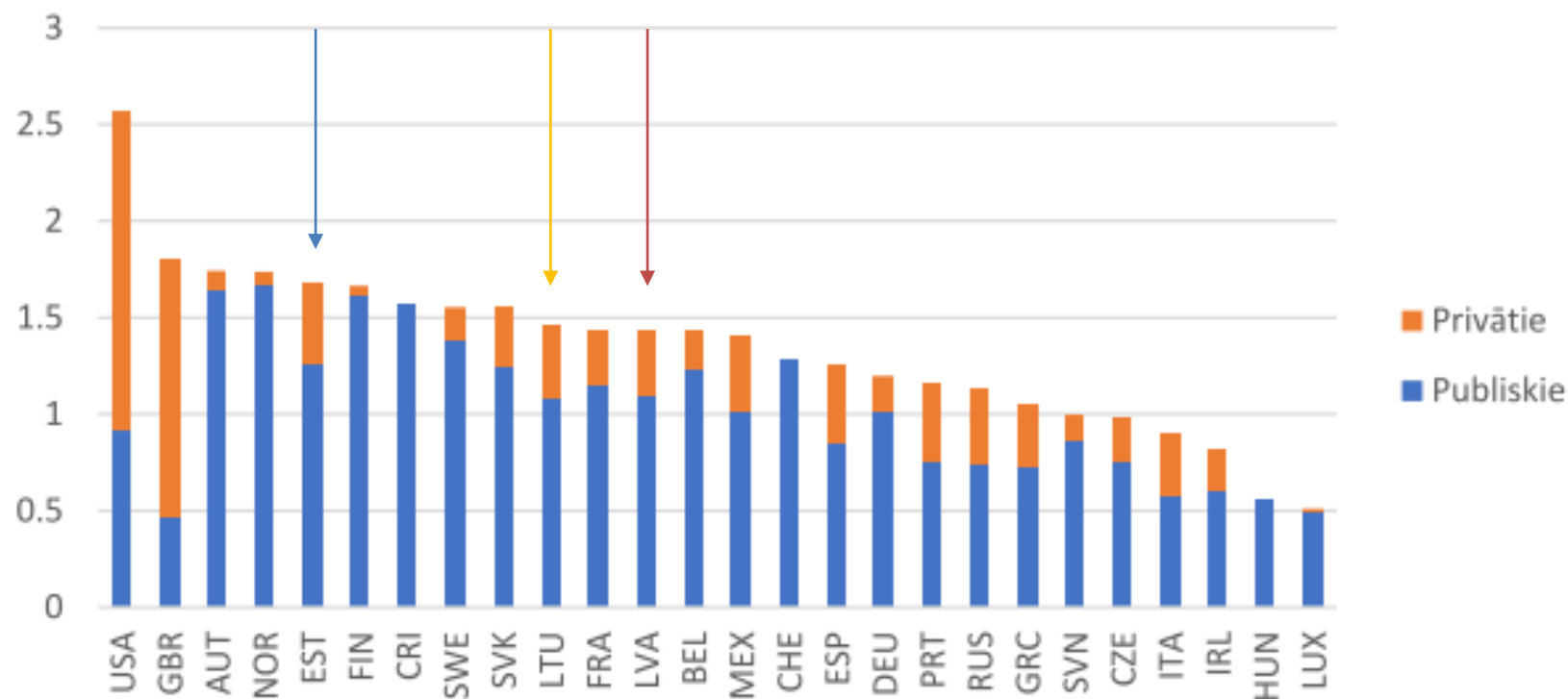
Finansējums uz vienu studējošo

4. attēls: Kopējie izdevumi uz vienu studējošo Eiropas OECD valstīs un ASV 2015. gadā, USD
(Avots: OECD (2020))

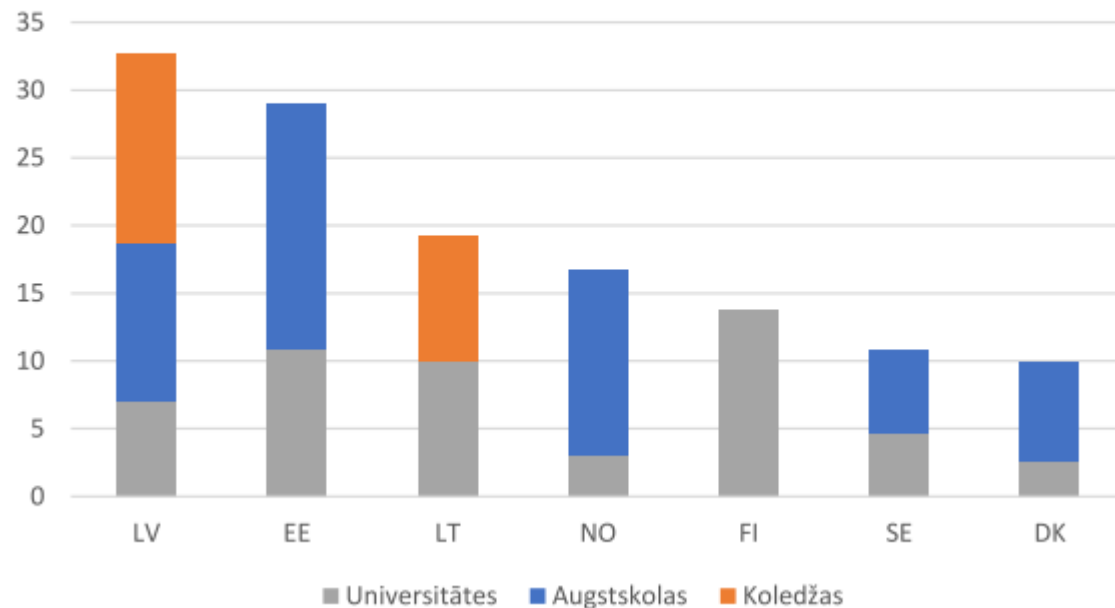
Izdevumu avoti, % no IKP

5. attēls: Publiskie un privātie izdevumi uz augstāko izglītību Eiropas OECD valstīs un ASV 2015. gadā, % no IKP
(Avots: OECD (2020))

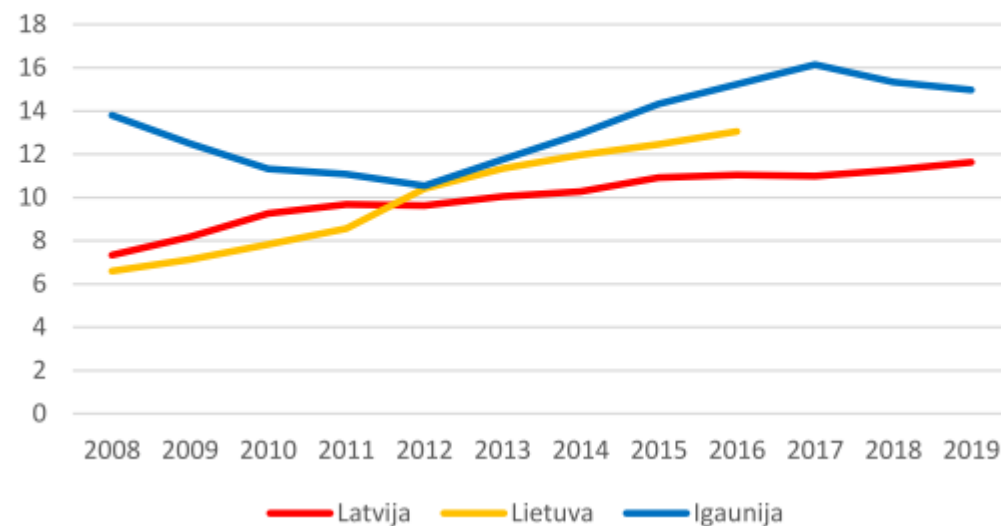
6. attēls: Valsts All skaits uz 100 000 studentiem 2015. gadā

(Avots: ETER (2020), Eurostat (2020), Hiltunen (2016), Swedish Higher Education Authority (2016))¹

7. attēls: Studiju programmu skaits Baltijas valstīs uz 1000 studējošajiem

(Avots: IZM (2020), Haridusilm (2020), MOSTA (2016), Lietuvas CSP (2020))²

Rekomendācijas

- ✦ Kvalitātes veicināšanai ir nepieciešams palielināt kopējo resursu apjomu Latvijas augstākās izglītības sistēmā
 - Tas var nākt gan no publiskajiem, gan arī no privātajiem līdzekļiem
- ✦ Latvijai ir relatīvi augsts atbirums, tādēļ ir jānodrošina plašāks studējošo atbalsts studiju procesa laikā
- ✦ Lai veicinātu augstākās izglītības pieejamību un palielinātu resursu apjomu, nepieciešams ieviest mērķētu bezmaksas augstāko izglītību
 - Ir jādod iespēja studēt par brīvu tiem, kuri citādi nebūtu uzsākuši studijas
 - Ideālā gadījumā budžeta vietas varētu tikt piešķirtas primāri pēc sociālajiem kritērijiem
- ✦ Ir apzinātāk jāveido atsevišķi mehānismi reflektantu plūsmu virzībai uz konkrētām jomām
 - Īpašas stipendijas, kredītu dzēšana, ja absolvents ir Latvijas nodokļu maksātājs

PALDIES!

www.DynamicUniversity.eu
info@DynamicUniversity.eu
TW: @DynUniversity

Dzirnavu 74/76-53,
Rīga, LV-1050, Latvija